

Maria Rantala

Vaatimattomia voittajia ja viejkeitä viekoittelijoita. Naisurheilijoiden valokuvat Suomen Urheilulehdessä 1945–1969 (ref.)

Kuvilla on väliä, kuten Suomen jääkiekkomaajoukkueen kultajuhlista keväällä 2011 seurannut kohu osoitti. Urheilukuvat heijastavat oman aikansa arvoja ja asenteita. Ne paljastavat minkälainen urheilijan toivotaan olevan ja minkälaista käyttäytymistä häneltä odotetaan. Huippu-urheilijat ovat olleet ja ovat yhä tietynlaisia esimerkkiruumiita yhteiskunnassamme siinä missä kosmetiikka- ja vaateteollisuuden huippumallit tai elokuvatähdet. Tämä artikkeli perustuu Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitokselle tekemääni pro gradu -tutkielmaan. Sen alkuperäislähteinä olivat kaikki *Suomen Urheilulehdessä* (myöhemmin SU-lehti) vuosien 1945 ja 1969 välisenä aikana julkaistut naisurheilijavalokuvat kuvateksteineen. Lehtiä ilmestyi tutkittavana aikana 2 041 kpl ja naisurheilijakuvia niissä oli 2 282 kpl.¹ Vuosien 1945 ja 1969 välisenä aikana urheilukuvien tarjonta ei ollut niin laajaa kuin nykyään, toisaalta yksittäisen kuvan huomioarvo saattoi olla korkeampi.

Aineiston laajuus oli tutkimuksen heikkous ja vahvuus. Suureen aineistoon hukkuu paljon mielenkiintoisia yksityiskohtia. Suuret linjat, mahdolliset

muutokset tai olympialaisten vaikutukset tulevat kuitenkin katkeamattomassa aineistossa esiin eri tavalla kuin otannalla tehdyssä tutkimuksessa. Tutkin kuvastoa sekä määrällisesti että sisältöanalyysin keinoin. Tarkastelin naisia katseiden ja toiminnan kohteina mutta myös itsenäisinä historiallisina toimijoina, tavoitteineen ja keinoineen. Kuva näyttäytyy katsojalle eri valossa sen mukaan, ajatteleeko katsoja kuvan olevan *bejjastuma* todellisuudesta vai *rakentavan* todellisuutta. Ensin mainitulla tavalla kuva on katsojalle totta, ja totta se onkin, ellei kuvaa ole manipuloitu. Tällöin katsoja ottaa kuvan kritiikittömästi vastaan ja korkeintaan vertailee kuvaa omaan käsitykseensä todellisuudesta. Jälkimmäisellä tavalla katsovaa kiinnostaa se, mitä hänelle näytetään ja miksi se esitetään juuri noin.² Tutkimuksessa katsoin kuvaa molemmista näkökulmista, pääpainon ollessa jälkimmäisessä tavassa. Kuvien tulkinnassa käytin apuna kuvatekstejä. Ne ovat ikään kuin avaimia arvoituksiin, ja paljastavat tutkijalle toimittajien tarkoituksiperiä ja aikalaisten arvomaailmaa. Kuvatekstin avulla toimittaja voi ohjata katsojan tulkintaa häivyttämällä tai korostamalla haluamiaan asioita.

Kuva 1. Menestyminen oli kauneutta tärkeämpää naisurheilijoiden valokuvissa

*Naisten syöksylaskun parhaat:
Sveitsin Schlunegger ja Itävallan
Beiser. (Eivät kuuluneet kisojen
kauneuskunigattariin).
(SU-lehti 4-8-1948
= sivu-numero-vuosi)*

Määrällinen analyysi

SU-lehdessä vuosien 1945–1969 aikana julkaistusta kuvista 84 % oli otettu miesurheilijoista, 9 % naisurheilijoista, 3 % lapsista ja 5 % muista (poliitikot, suorituspaikat). Eri maissa, eri aikoina ja eri medioiden urheilusivuja, -lähetyskuvia ja -kuvia tarkastelleista tutkimuksista selviää, että naisurheilu saa enimmillään noin kymmenen prosentin osuuden urheilumediassa olevasta tilasta, yleensä osuus jää noin 3–6 prosenttiin.³ Tässä aineistossa naisurheilun osuus ylitti merkittävänä pidetyn kymmenen prosentin rajan olympiavuosina 1952, 1956 ja 1968. Lisäksi aineisto osoittaa vuosien 1962–1969 olleen SU-lehdessä naisurheilulle erityisen suotuisaa aikaa. Vuotta 1964 lukuun ottamatta naisurheilijakuvien osuus oli vähintään kymmenen prosenttia.⁴

SU-lehti siirtyi Palloliitolta Suomen voimistelu- ja urheiluliiton (SVUL) omistukseen vuonna 1950. Se toimi SVUL:n virallisena äänenkannattajaseuraavaksi neljä vuosikymmentä.⁵ Kun tarkastellaan miten lehti huomioi kuvastossaan erilaiset harrastajaryhmät, voidaan todeta, että miesten kuvien osuus (84 %) oli noin kaksi kertaa suurempi kuin heidän osuutensa SVUL:n jäsenistöstä (n. 40–47 %). Naisten osuus SVUL:n jäsenistössä vaihteli 16–22 % välillä, joten heistä otettujen kuvien osuus oli noin puolet siitä mitä jäsenmäärien perusteella olisi voinut odottaa. Naisten määrä SVUL:ssa lisääntyi lähes koko tutkittavan ajanjakson ajan, mutta miehiä ja lapsia liittyi järjestöön vielä enemmän, joten naisten osuus järjestössä pieneni vuosien saatossa. Lasten kuvien osuus kuvastossa oli enimmilläänkin vain 6 % vaikka heidän osuutensa jäsenistöstä oli lähes 40 %.⁶ SU-lehti oli siis kiinnostunut ennen kaikkea miesten kilpaurheilusta.

Miesten näkyvyydelle urheilumediassa on esitetty monia syitä. Naistutkimuksen edustajat ovat tuoneet esiin sen, kuinka urheilu on sallitumpaa miehille kuin naisille, kuinka miesten urheilua käsittelevät artikkelit ylittävät uutiskynnyksen helpommin kuin naisten tai lasten urheilua käsittelevät jutut. Miesten urheilu on se aines, josta urheilun draama yleensä rakennetaan.⁷ Lisäksi miehet kilpailivat useammassa lajissa kuin naiset (esim. mäkihyppy, jääkiekko, paini, nyrkkeily) ja monipuolisemmilla matkoilla (esim. uinti, hiihto, juoksu), joten miessarjojen voittajia oli enemmän. Viimeksi esittämiäni syitä voi tosin kritisoida, sillä tutkin myös vuosien 2009 ja 2010 SU-lehdet. Naisten lajivalikoima on 2000-luvulle tultaessa laajentunut ja he voivat kilpailla useissa lajeissa aivan yhtä monilla matkoilla ja tavoilla kuin

miehetkin. Silti naisurheilijakuvien osuus näiden vuosikertojen SU-lehdissä jäi molempina vuosina alle 10 prosentin.⁸ Tämä ilmentää miten vaikeaa naisurheilijoiden on päästä mediassa esiin ja ylittää 10 prosentin osuutta vielä 2000-luvullakin.

Kuvasto heijastaa, että vuosien kuluessa naiset saattoivat harrastaa ja kilpailla yhä useammassa urheilulajissa. Sotien jälkeisinä vuosina 1945 ja 1946 naiset harrastivat kahdeksaa eri lajia SU-lehden kuvissa. Vuonna 1962 naiset kuvattiin jo 30 eri urheilulajin parissa. Aineiston kuvatuimpia lajeja olivat:⁹

Uinti	15 %
Naisvoimistelu	13 %
Hiihto	10 %
Pikajuoksu	7 %
Pikaluistelu, telinevoimistelu ja suunnistus	5 %.

Uinnin ja naisvoimistelun on perinteisesti, niin Suomessa kuin muuallakin länsimaissa, ajateltu soveltuvan hyvin naisille. Kansainvälinen menestys (uinnissa suomalaisnaisilla tosin vasta 1960-luvun lopulla), suuret harrastajamäärät (erityisesti naisvoimistelulla), niukka vaatetus ja sitä kautta ilmenevä seksikkyyys selittävät lisäksi näiden lajien suurta osuutta kuvastosta. Hiihdolle ja pikaluistelulle puolestaan olivat tyypillistä suuret harrastajamäärät ja erittäin hyvä kansainvälinen menestys. Pohjoismaissa näiden lajien on katsottu soveltuvan erityisen hyvin naisille.¹⁰ Vuosi 1951 oli aineistossa selkeä murrosvuosi. Kun vuonna 1950 naiset oli kuvattu harrastamassa 11 eri urheilulajia, vuotta myöhemmin heidät kuvattiin jo 23 lajin parissa. Samalla naisurheilijakuvien määrä nelinkertaistui. Tämän muutoksen taustalla ei ole pelkästään se, että lehti alkoi ilmestyä tuona vuonna kaksi kertaa viikossa. Olympiahuumana valtasi mukaansa suomalaisen urheiluväen jo tuolloin, muiden tempautuessa mukaan vuotta myöhemmin. Aineistosta erottui selvästi myös 1960-luvun kaupungistuminen, kun kuvastoon ilmestyi kuvia ”uusista lajeista”, kuten keilailusta, lentopallosta ja pöytätenniksestä.

Naisurheilija katseen kohteena

Tavoitteenani oli selvittää, miltä naisurheilijan haluttiin näyttävän eli minkälainen objekti naisesta SU-lehdessä tutkimusaikana rakentui. Etsimällä vuodesta toiseen kuvissa toistuvat piirteet pyrin löytämään tärkeimmät syyt

julkaista kuva naisurheilijasta. Kuvissa usein esiintyneet piirteet olivat niitä asioita, joita toimittajat olettivat lukijoiden haluavan nähdä. Esiin nousivat siis asiat, joita naisurheilijalla toivottiin olevan. Toisaalta etsin asioita, jotka kuuluvat kiinteästi urheiluun mutta loistivat poissaolollaan kuvissa. Valokuva naisurheilijasta julkaistiin SU-lehdessä sitä varmemmin, mitä paremmin siinä täyttyivät tärkeysjärjestyksessä seuraavat kriteerit:

1. menestyminen
2. naisille sopivaksi katsotun urheilulajin harrastaminen
3. suomalaisuus
4. kauneus ja nuoruus
5. hymy
6. niukka vaatetus ja seksikkyys
7. visuaalisesti ja teknisesti onnistunut kuva

Menestyminen

Menestyminen oli ylivoimaisesti tärkein syy naisurheilijan kuvan julkaisemiselle SU-lehdessä vuosina 1945–1969. Aineistossa oli noin 90 % sellaisia kuvia, joissa esiintyi voittaja tai lajissaan Suomen parhaimmiston kuuluva urheilija. Erona mies- ja naiskuvien välillä oli yleensä se, että miehistä kuvattiin usein 1–3 parasta ja naisista vain voittaja, jos sitäkään. Naisten sarjan voittajan suoranaista vähättelyä ilmeni erittäin harvoin, mutta samalla voi todeta, että miesten sarjan voittajaa arvostettiin lähes poikkeuksetta enemmän. Tämä ero arvostuksessa näkyi suurempina kuvina miesurheilijoista tai mieskuvien paremmassa sijoittelussa lehden sivuille.¹¹ SU-lehdessä vuosien 1945 ja 1969 välisenä aikana naisurheilija nostettiin esiin ensisijaisesti urheilullisten ansioiden, ei kauneuden tai seksikkyiden perusteella. Kuvatuimpia naisurheilijoita olivat Siiri Rantanen (34 kuvaa), Kaija Mustonen (29 kuvaa) ja Eila Pyrhönen (24 kuvaa)

Sopivaksi katsotun lajin harrastaminen¹²

Naisille soveltuviksi katsotut lajit saivat eniten näkyvyyttä. Näiden lajien (uinti, hiihto, naisvoimistelu, telinevoimistelu, taitoluistelu, uimahypy, tennis, jousiammunta) osuus kuvastosta nousi yli puoleen. Sen sijaan lajit, joiden ei

katsottu soveltuvan naisille, häivytettiin lähes täysin lehden sivuilta. Tällaisia lajeja olivat mm. nyrkkeily, paini, jalkapallo, painonnosto ja jääpallo. Lajien välillä eroja löytyi määrien lisäksi myös kuvista ja kuvateksteistä. Sopivaksi katsottujen lajien urheilijoita kuvattiin ja kommentoitiin monipuolisesti. Epäsopivaksi katsottujen lajien edustajat kuvattiin aina urheilusuoritusta tehdessään. Uutinen oli se, että nyt ovat naiset jossain ryhtyneet tätäkin lajia harrastamaan. Epäuskottavalta kuulostavaa uutista todistamaan liitettiin jutun yhteyteen kuva, jossa naiset todella esimerkiksi nyrkkeilivät. Kuvan oli tarkoitus hauskuuttaa lukijaa mutta myös osoittaa lempeästi, että eihän tällainen käyttäytyminen sovi naisille. Naisten harrastaessa jotain heille sopimattomaksi katsottua lajia se painettiin alas huumorin avulla. Kuvatekstit oli näissä yhteyksissä kirjoitettu pilke silmäkulmassa.

Kuva 2. Kuva ja teksti lajista, jonka ei katsottu soveltuvan naisille.

RAISUJA TYTTÖJÄ. Saksattaret ja bollannittaret potkivat palloa oikein naisissa. Oli peräti maaottelu menossa. Kuvassa saksalaisten maalivahti torjuu tyylipuhtaasti hollantilaisen keskusbyökääjän maalilauaikkeet. Pukusuojassa arvatenkin maalattiin taas kaikkei yhdessä kenenkään estämättä. Hollannittaret olivat ottelussa parempia maalein 4–2. (SU-lehti 3-39-1957)

Suomalaisuus

Suomalaisten naisurheilijoiden osuus kuvastossa oli 71 %. Kotimaisuusaste oli korkea naisvoimistelijoista (96 %), suunnistajista (89 %), hiihtäjistä (86 %) ja pyöräilijöitä (80 %) otetuissa kuvissa. Naiset harrastivat näitä lajeja paljon, kilpailuja järjestettiin ahkerasti ja kansainvälistä menestystä tuli. Ulkomaalaisten osuus kuvastossa nousi korkeaksi alppihihtäjistä (91 %), kuulantyöntäjistä (75 %), uimahyppääjistä (74 %), taitoluistelijoista (73 %) ja tennispelaajista (59 %) otetuissa kuvissa. Näissä lajeissa suomalaisnaiset menestyivät kansainvälisillä kentillä heikosti. Samalla nämä olivat lajeja, joissa visuaalisuus, flirtti ja seksikkyys olivat jo 1950-luvun kuvastossa erittäin voimakkaasti esillä. Tällaiseen ”teerenpeliin” kuvaajien ja katsojien kanssa suomalaisnaiset olivat haluttomia lähtemään. Suomalaisia urheilijoita kohdeltiin suopeammin kuin ulkomaalaisia, toki ohjeita ja kritiikkiäkin annettiin. Virolaiset saivat aineistossa osakseen pelkkää ihailua, kun taas venäläisnaisiin suhtauduttiin ristiriitaisimmin.¹³

Kuvia naisvoimistelijoista oli aineistossa yhteensä 287 kpl. Läpi tutkittavan ajanjakson näistä kuvista ja kuvateksteistä, artikkeleista ja haastatteluista välittyy tietty samankaltaisuus sodan jälkeen lakkautetun Lotta Svärd -järjestön ja suomalaisen naisvoimistelun perinteiden välillä (olipa sitten kyseessä SNLL:n tai TUL:n naisvoimistelijat¹⁴). Molemmissa naiset tiesivät paikkansa ja tehtävänsä, antaen toiminnalleen korkean arvon. Molemmille oli tyypillistä voimakkaat matriarkat ja naisellisuuden, puhtauden, siisteyden, siveyden, järjestyksen sekä suomalaisuuden arvostaminen. Lisäksi kummatkin järjestelmät toimivat naisten voimin ja olivat voimakkaita, näkyviä toimijoita omassa yhteiskunnallisessa kontekstissaan. SU-lehdessä Kaarina Kari, Liisa Orko, Hilma Jalkanen, Anni Collan ja Elin Kallio olivat arvostettuja vaikuttajia. Lotta Svärdin ja naisvoimistelujärjestöjen yhteistyö oli alkanut jo 1920-luvulla, joten järjestöille oli ehtinyt kehittyä merkittävän yhtenäiset ideologiat ja tavoitteet.¹⁵

Naisen arvon ja roolin kansakunnassa nähtiin perustuvan synnyttämiselle, kasvattamiselle, kodinhoidolle ja työnteolle niin naisvoimisteluliikkeessä, Martoissa, Lotta Svärdissä kuin työläisnaisliikkeessäkin 1930-luvulta aina 1960-luvun alkupuolelle saakka.¹⁶ Lottien historiaa tutkinut Tiina Kinnunen kirjoittaa: ”Kansallisissa ideologioissa nainen symboloi yhteisön puhtautta.

Kuva 3. Naisvoimistelijoiden kauneus, puhtaus ja siveellisyys yhdistyivät sotilaalliseen marssiin ja kansallisiin symboleihin.

Uljas ja tuttu näkymä viime kisoista: naiset marssimassa Mannerheimintietä. Taustana Kansallismuseo. (SU-lehti 10-39-1956)

Hänen tehtävänsä on säilyttää arvokkuutensa ja siten viestiä yhteisön koskemattomuutta. Juuri tätä tehtävää Lotta Svärdissä korostettiin.¹⁷ Kansallisissa ideologioissa naisen tehtävä ei ole vain synnyttäminen vaan myös moraalin ylläpitäminen.¹⁸ SU-lehden kuvien ja lehdessä julkaistujen juhlapuheiden perusteella suomalaiset naisvoimistelijat kantoivat omalta osaltaan lottien perintöä sotien jälkeen ottaen vastuuta omasta ja kansakunnan moraalisesta puhtaudesta.

Kauneus ja nuoruus

SU-lehden sivuilla esiintyi kauneutta kahdella tavalla. Ensinnäkin naisurheilijan kasvot tai vartalo saattoivat täyttää ajan kauneudelle asettamat ihanteet. Toiseksi kuva saattoi olla kaunis, koska kuvattava urheilija suoritti jonkin liikkeen täydellisesti tai kuvaaja oli onnistunut otoksessaan. SU-lehden kuvateksteissä naisurheilijan suoritusta (ei tulosta) ja ominaisuuksia kommentoitiin seuraavasti:

Suoritus	10 %
Ulkonäkö	7 %
Ikä	4 %
Olemus	3 %

Eniten teksteissä kuvailtiin siis itse suoritusta. Tässä yhteydessä käytettiin ylivoimaisesti eniten sanaa kaunis (33kpl). Seuraavaksi eniten naisten suoritusten kerrottiin olleen tyylikkäitä, hallittuja, teknisesti tyylipuhtaita ja vauhdikkaita (jokaista 15 kpl). Seuraava ryhmä koostui sanoista varma (10kpl), taitava (8kpl), rytmikäs (8kpl), tasokas (7kpl). Mainitut sanat kuvaavat hyvin sitä, miltä naisurheilun tuli näyttää ja kuvassa esittää. Kauneus ja esteettisyys olivat naisurheilun tärkeimpiä ominaisuuksia. Aivan yhtä arvokasta oli se, että naisten urheileminen näytti hallitulta, teknisesti laadukkaalta ja tyylikkäältä. Näiden ominaisuuksien tuli täytyä ensin, vasta sitten annettiin arvoa vauhdikkuudelle. Kuvateksteissä vilahdelleet sanat varma, taitava ja tasokas viestittivät aikalaisille erittäin onnistuneista suorituksista. Toimittajien tuodessa tällaisia asioita esiin naisurheilusta, he asettuivat naisurheilun kannattajien puolelle.

Eniten naisurheilijoiden ulkomuotoa kuvailtiin sanoilla viehättävä, viehkeä, kaunis ja herttainen. Seuraavaksi käytetyimpiä sanoja olivat sirkeäsilmäinen, sokea, nuori, pitkä ja tumma. Enemmän kuin yhden maininnan saivat siro, nätti, sievä, hento, pieni, sopusuhtainen, säteilevä, tyylikäs ja naisellinen. Tennispelaajien, alppihiihtäjien ja kuulantyohtajien ulkonäköä kommentoitiin eniten, yli viidenneksessä kuvateksteistä. Näiden lajien edustajat rikkoivat perinteisiä rajalinjoja ja käsityksiä naiseudesta. Ei siis ihme, että tällaisten naisten ulkonäkö herätti kiinnostusta ja vaati miestoimittajien kommentointia valokuvan yhteyteen. Urheilusuurituksiin

Kuva 4. Samanlainen asento sukupuolten välillä tulkittiin urheilussa eri tavoin.

KAKSIHYPPYÄ. Suurin päirteen saman muotoiset. Mutta täysin eri lailla tulkitut. Mestaruusleijonatar Jacqueline Du Bief ilmentää viehkeää naisellista pehmeyttä, herkkää runollista hyrillisyyttä. Sitä vastoin Zeman, Itävallan maajoukkueen mainio verijämies, joka pari kuukautta sitten kunnostautui erikoisesti maaottelussa Englantia vastaan, on täyttänyt huiman syöksynsä kovalla ja päämäärään asti kurottavalla maskuliinisella voimalla. Esteettisiä ja erinomaisen ballittuja silti kumpikin! (SU-lehti 10-5-1952)

luonnollisesti kuuluvia hikeä tai räkää ei aineiston kuvissa näkynyt. Sen ei katsottu kuuluvan naisurheiluun tai ainakaan edistävän sen asiaa. Jaana Karin haastattelussa Lydia Wideman totesi: ”Niin sitä ihannoitiin niin kauheesti sitä kauneutta. Ja sitte usein noi miehet vallankin, kun ne yritti pitää siitä huolen, että naista heti pyyhittiin, ettei räkä vaan lentänyt.”¹⁹

Vuosikymmenestä toiseen tiedotusvälineissä esiin nostetut kauneuden määritykset muuttuvat vähitellen itsestään selviksi ihanteiksi. Naisurheilijoiden ulkonäön kuvailu liittyi kiinteästi sotien jälkeisten vuosikymmenten urheilujournalismiin, kuten naisurheilun tutkijat ovat useissa tutkimuksissa todenneet. Ulkonäköä kommentoitiin kuitenkin kuvateksteissä vähän (7 %)

verrattuna siihen, millaisen huomion aihe on saanut naistutkimuksen piirissä. Feministisessä tutkimusperinteessä naisten ulkonäköön kohdistuvia arviointeja ja kuvauksia pidetään vallankäyttönä, joka asettaa naiset objektin asemaan ja siten trivialisoi naisten tekemistä. Urheilussa tämä tarkoittaisi sitä, että naisurheilijan kuvaaminen vaikkapa ”siroksi” vähentää hänen suorituksena arvoa, viemällä huomion pois itse urheilusta.²⁰ Tämä ajatus voi päteä monella muulla naistutkimuksen alalla, mutta naisurheilun ja median välisen suhteen kuvaamisessa se ei toimi, sillä *urheilija on siinä aina objekti*. Kuka tahansa voi hiihtää tai juosta itsensä henkivieveriin yksinkin, mutta kilpaurheilussa asetelma muuttuu. Kilpailussa urheilija asettuu arvioitavaksi, mitattavaksi, arvosteltavaksi tai vähintään valvonnan kohteeksi. Tätä hän on sukupuolestaan, suoritustasostaan, ulkonäöstään riippumatta koko kilpailun ajan, olipa paikalla median edustajia tai ei. Objektina oleminen on kuulunut kilpaurheiluun niin kauan kuin urheilijoita on asetettu paremmuusjärjestykseen. Kun urheilija tiedostaa olevansa objekti, hänestä tulee samalla hetkellä myös subjekti. Hän voi (ainakin yrittää) vaikuttaa tuomareihin, median edustajiin ja yleisöön.

Useissa visuaalisissa urheilulajeissa kauneus, siroisuus ja keveys ovat olleet ja ovat yhä tavoiteltuja suorituksen ominaisuuksia. Tutkijat ovat pohtineet kuitenkin vain vähän naisurheilijoiden ulkonäköä koskevien luonnehdintojen (kaunis, nätti, sievä, siro, pieni) merkitystä historiallisessa todellisuudessa eläneiden urheilijoiden tai toimittajien kannalta. Millaisen kannan yksittäinen urheilija tai toimittaja siihen on voinut aikanaan ottaa? Onko kaunottareksi, sirkeäsilmäiseksi tai viehättäväksi luonnehtiminen pelkästään loukannut naisurheilijoita? Onko (mies)toimittajien tietoinen tavoite ollut näin trivialisoida naisurheilua? Vai ovatko toimittajat vain ajatelleet tekevänsä palveluksen yksittäiselle naisurheilijalle tuomalle heistä esiin omassa ajassaan positiivisina pidettyjä ominaisuuksia? Vain muutama yksittäinen naisurheilija esiintyi SU-lehden kuvissa yli viisi kertaa. Silloin harvoin, kun kuva lehdessä oli, kuvatun mieltä tuskin pahoitti hänen kuvaamisensa vallitsevien kauneusihanteiden mukaisesti.

Vaatimukset olla kaunis tulivat ja tulevat myös naisurheilun sisältä.²¹ Naisten omista joukoista nousi vaatimuksia toimittajien suuntaan, että heitä ei saa kuvata keskittyneinä, väsyneinä tai juuri maaliin saapuneina. SU-lehdessä oli vuonna 1960 juttu SVUL:n Naisten Keskustoimikunnan koulutuspäiviltä otsikolla ”Suomen valokuvaajille: Älkää ottako kuvia naisista silloin kun he

saapuvat väsyneinä maaliin!” Artikkelissa kerrottiin koulutusohjaaja Eeva Poutiaisen alustuksesta, jossa tuotiin esiin seuraavia näkökulmia:

— on väärin valokuvaajien taholta ottaa kuvia naisurheilijoistamme juuri silloin kun he valmistautuvat suuriin suorituksiin tai tulevat väsyneinä maaliin. Nämä kuvat eivät ole parasta mainosta naisurheilustamme eikä naisurheilijoistamme esteettisyyttä ajatellen. On väärin luulla, että urheilu ”rääkkää” naisemme. — Meidän naisurheilujohtajien vastuu on kasvattaa tytöistämme naisellisia yksilöitä, ja meidän tulee vaikuttaa siihen, että suurelle yleisölle tuodaan esiin urheilun aikaansaama kauneus niin henkinen kuin ulkoinenkin.²²

Tällaiset vaatimukset ovat varmasti ohjanneet SU-lehden valokuvaajia, toimittajia ja toimitusta sekä vaikuttaneet osaltaan myös naisurheilijoista käytettävään sanastoon. Näin katsottuna naisurheilijaa kauniiksi tai sieväksi sanominen oli pikemminkin inhimillistä kuin trivialisovaa.

Useimmat SU-lehden kuvien naisurheilijoista olivat nuoria. Yli 30-vuotiaita naisurheilijoita esiintyi noin 200 kuvassa ja yli 50-vuotiaita enää vain noin 60 kuvassa. Iässä uutinen oli nuoruus, ei vanhuus, ellei sitten ollut reilusti yli 30-vuotias ja edelleen huipulla. Uimareiden ikä kerrottiin joka kymmenennessä kuvassa. Toisaalta hiihtäjien ja voimistelijoiden iästä suorastaan vaiettiin, sillä heistä oli yhteensä yli 500 kuvaa ja ainoastaan kolmessa kuvatekstissä kerrottiin urheilijan ikä. Erot eri lajien välillä selittyvät pääosin sillä, että uinnissa menestystä saattoi saavuttaa jo hyvin nuorena kun taas hiihdossa menestyttiin hieman vanhemmalla iällä. Lisäksi lajeista raportoivat eri toimittajat.

Hymy

Voittajan on helppo hymyillä. Tämän kuluneen lauseen todistaa oikeaksi myös SU-lehden naisurheilijavalokuvat, joissa esiintyi suurimmaksi osaksi menestyneitä ja hymyileviä urheilijoita. Tutkittavana ajanjaksona ilmeet kuvissa jakaantuivat seuraavasti:

Hymy	43 %
Vakava	34 %
Irvistys	9 %
Ilmettä ei näy	13 %

Suhteessa lajista otettujen kuvien määrään eniten hymyilivät taitoluistelijat (73 %), joiden suoritukseenkin hymy kuului. Poikkeuksellisen herkässä hymy oli myös alppihiihtäjillä (64 %), uimareilla (59 %) ja suunnistajilla (58 %). Näissä lajeissa urheilijoita oli normaalia vaikeampi kuvata suorituksen aikana, joten kuvat naisurheilijoista otettiin silloin kun nämä tiesivät heitä kuvattavan esimerkiksi palkintojenjaossa. Tällöin urheilija saattoi valita ilmeensä, yleensä hymyn. Ja miksi eivät olisi valinneet, olihan takana onnistunut suoritus. Kuvatekstit paljastavat hymyn ja iloisen ilmeen olleen jossain määrin myös vaatimus naisurheilijalle. Vaatiminen juontuu perinteestä, jonka mukaan urheilun tulee olla naiselle helppoa, ei missään tapauksessa raskasta tai uuvuttavaa. Tahko Pihkalan mielipide asiasta oli vankka: ”Naisella ei ole lupa irvistää urheilusuorituksessa. Tyhjentävä irvistäminen näyttää olevan erikoisen varma sellaisten urheilujen tuntomerkki, jotka eivät sovellu naisille.”²³ Iloinen ilme kertoi sivullisille kaiken olevan kunnossa, hallinnassa ja hyvin. Hymyvaatimus naisurheiluun kuuluvana kirjoittamattomana sääntönä ilmeni parhaiten niistä kuvateksteistä, joissa urheilija ei hymyillyt tai ollut iloinen. Niinpä toimittaja ryhtyi usein kuvatekstissä selittämään tai moittimaan naisurheilijan totisuutta. Vakava ilme oli vakava ongelma! Suorituksen aikana naisurheilijalta ei hymyä odotettu, mutta mikäli niin tapahtui, se mainittiin kuvatekstissä myönteiseen sävyyn.

Irvistäviä ilmeitä esiintyi yhdeksässä prosentissa aineiston kuvista. Lajista otettujen kuvien määrään suhteutettuna eniten irvistyksiä esiintyi kestävyysjuoksussa (29 %), pikaluistelussa (20 %), uinnissa (19 %) ja hiihdossa (13 %). Näissä lajeissa hapenotolla on ratkaiseva merkitys, ja sijoituksen ratkaisee kello, ei arvostelutuomari. Irvistävät ilmeet ja voimiensa ääri rajoilla ponnistelu lisääntyivät kuvissa 1960-luvun edetessä. Se kertoo muutoksesta suhtautumisessa naisurheiluun. Äärimmäisten suoritusten ei pelätty enää ”rikkovan” naista tai naisellisuutta niin kuin aikaisemmin. Irvistelemällä, ähkimällä, hikoilemalla, harjoittelemalla, kilpaillemalla ja ponnistelemalla naiset paitsi kasvattivat lihasmassansa ja paransivat tuloksiaan, myös laajensivat tilaansa yhteiskunnassa ja monipuolistivat mielikuvaa naisen ruumiista.

Kuva 5. Naisurheilun tuli olla helppoa, kaunista ja hallittua. Vakava ilme oli ongelma, jota piti selittää.

Kolme parasta korkeushyppääjätämme: Sisko Heikkilä, Seija Pöntinen ja Päivi Jaatinen. (Valokuvaajan viisille Seija nauroi heti, toisilla syytytti vasta kuvanoton jälkeen!) (SU-lehti 5-67-1953)

Niukka vaatetus ja seksikkyys

Naisille sopivaksi katsotut lajit saivat runsaasti huomiota tutkittujen vuosien SU-lehdissä. Useille näistä lajeista (esim. uinti, naisvoimistelu, telinevoimistelu, uimahypyt ja taitoluistelu) oli tyypillistä niukka, ihonmyötäinen ja naisellisuutta korostava vaatetus, joka myös kuvattiin keskimääräistä useammin. Yli 90 prosentissa naisvoimistelijoista ja taitoluistelijajoista otetuissa kuvissa naiset kuvattiin kilpailuasussaan. Uimareista otetuissa kuvissa kolmella neljästä on yllään uimapuku. Koko aineistossa naisurheilijan yleisin asuste oli kilpailuasusta (69 %). Verkkareihin tai muihin urheilullisiin vaatteisiin oli pukeutunut 15 % ja juhlapukuun, työasuun, yöpaitaan 15 % kuvatuista. Naisten pukeutuminen housuihin tai lyhyeen hameeseen ei herättänyt enää toisen maailmansodan jälkeen suuresti keskustelua SU-lehdessä. Maailmanlaajuista huomiota sen sijaan nostattivat vuonna 1946 kehitetyt bikinit. Vielä 1960-luvun alussa Euroopassa väiteltiin kiivaasti siitä, saako bikinejä käyttää julkisilla uimarannoilla.²⁴ Yleinen pukeutuminen oli siis verrattain peittävää. Tätä taustaa vasten uimapuvuissa kuvatut naiset olivat aikansa mittapuulla niukasti pukeutuneita.

Osmo Kontula ja Kati Kosonen tutkivat seksuaalisuuden esiintymistä suomalaisten lehtien sivuilla vuosina 1961, 1971, 1981 ja 1991. He tutkivat muun muassa kaikki vuonna 1961 ilmestyneet *Jallut* (12 numeroa). Erikoista oli, että kyseisen lehden vuoden 1961 numeroissa ei julkaistu ainoatakaan kuvaa paljaista rinnoista saati sukupuolielimistä. Rohkeimmissa kuvissa naiset pukeutuivat bikineihin, avokauluksiseen pukuun, turkiskauluksiin tai läpikuultaviin silkkiisiin alusasuihin. Kuvat oli otettu uima-altaan äärellä, rannoilla tai tausta oli häivytetty. Toisinaan seksuaaliseen lataukseen riitti jo pelkkä makailu täysissä pukimissa heinäkasassa. Tutkijat tulkitsivat kuvien olleen nykyajan näkökulmasta viattomia ja vertasivat niitä aikamme naistenlehtien kuviin. Seksilehtikuvien paljastavuuden kulkiessa vielä vuonna 1961 tällä tasolla, voi SU-lehdessä 1940- ja 1950-luvulla julkaistujen naisurheilijakuvien tulkita olleen toisinaan todella rohkeita. *Jallun* ja SU-lehden seksikkäimpien kuvien erot alkoivat kasvaa vasta 1960-luvun kuluessa. Vuoteen 1971 mennessä kuvastot olivat eriytyneet selvästi toisistaan poikkeaviksi.²⁵

SU-lehden seksuaalisesti latautuneista kuvista voisi käyttää sanaa tirkistely. Se oli osa lehden kuvajournalismia vuosina 1945–1969. Kuvakulma ja kuvaushetki oli usein valittu niin, että naisurheilijan hameen alle pääsi kurkistamaan. Erityisen suosittua tämä oli taitoluistelijoita, naisvoimistelijoita ja tennispelaajia kuvattaessa. Kuva otettiin alaviistosta juuri sillä hetkellä kun naisurheilija hyppäsi ja hänen hameenhelmansa nousivat. Toinen aineistosta esiin noussut erikoisuus oli kuvata naisurheilija sillä hetkellä kun hän avasi haaransa ja vieläpä kohti kuvaajaa. Naisurheilijan avoimet haarat oli sijoitettu näissä kuvissa lähes poikkeuksetta keskelle kuvaa eli kuvan tärkeimmälle paikalle. Tällaisia hetkiä oli taltioitu SU-lehden sivuille useita kymmeniä. Suhteutettuna eri lajeista otettujen kuvien määriin eniten näitä ”haarat auki” kuvia julkaistiin taitoluistelijoista (36 %) ja telinevoimistelijoista (27 %). Tällaiset asennot kuuluvat näihin lajeihin, mutta kuvaajat ja toimittajat olisivat voineet valita toisenkinlaisen yhtä visuaalisen hetken, niin kuin toisinaan tekivätkin. Usein näiden kuvien teksteissä käytettiin sanoja sulo ja taito.

Selkeimmin naisurheilija oli (seksuaalinen) objekti silloin, kun hänen kuvansa julkaistiin huolimatta siitä, että hänen nimeään, sijoitustaan tai muuta yhteyttä urheiluun ei toimituksessa tiedetty tai haluttu lehdessä mainita.²⁶ Näitä kuvia aineistossa oli vain muutama. Hieman enemmän julkaistiin Kuvan 6. kaltaisia kuvia. Chilen Renata Martinin viehättävyys ja hänen raollaan olevat

Kuva 6. Tyypillinen poseerauskuva. Toimittaja ”jatko i kuvaa” lisäämällä tiedon kielitaidosta.

Chilen tumma Renata Martin ei varmaankaan ole kisojen parhaita keihäänheitäjiä, mutta luultavasti suloisin. Hän on saksalaista sukua, ja puhuu itsek i saksaa, vaikka hieman murtaen. (SU-lehti 1-58-1952)

huulet tuovat kuvaan voimakasta seksuaalista latausta. Kuvateksti kertoo, että menestystä urheilussa ei ole tullut. Kuvakulma paljastaa, että Martin poseeraa. Kilpasuorituksia jäljiteltiin eniten taitoluistelussa, alppihiihdossa ja voimistelussa. Poseeraus paljastuu yleensä erikoisesta kuvakulmasta, numerolapun puuttumisesta, kuvan taustasta ja hymystä.

Vaikka seksikkyy s teki naisurheilijasta seuratu n ja kuvatu n, se pelkästään ei taannut kestomenestystä SU-lehden kuvastossa. Tästä esimerkkinä käy vuodelta 1953 oleva Harri ”Hammas” Eljangon kuvateksti amerikkalaisesta tennispelaajasta Gussie Moranista:

Jokin aika sitten herätti sesnsatiomaisen huomion Vinbledonin tennismarkkinoilla se, että amerikkalainen tähtipelaajatar *Gussie Moran* esiintyi pienissä pitsipökyissä. Hänestä kirjoitettiin, hänestä otettiin valokuvia, ja vanhoilliset englantilaiset paheksuivat puvustoa. Gussie kuitenkin nauroi koko touhulle, lyhensi ja laajensi jos mahdollista housujensa punteja vieläkin ja sai katsomon puolelleen. Hän ei kauan esiintynyt amatöörinä, vuoden perästä hän oli ammattilainen, mutta ei ottanut harjoituksia ammattilaistenniksen

vaatimissa lujissa puitteissa, ja hävisi vähitellen valkoisen urheilun näyttämöltä. Nykyisin tämä tummahipiäinen tyttölapsi yrittää saada leipärahat kokoon laulajattarena yökerhojen näyttämöillä.²⁷

Visuaalinen ja teknisesti onnistunut kuva

Osuva sommittelu, perspektiivi, etäisyydet, valaistus ja suunnat muodostavat kuvassa miellyttävän kokonaisuuden. Samalla tavalla kaunis on teknisesti onnistunut urheilusuoritus. Siinä ei ole mitään ylimääräistä, voima suuntautuu oikeaan aikaan oikeaan suuntaan, ja vierestä seuraava voi vain ihasella näkemäänsä. Onnistuneen kuvan tai suorituksen katselijalle muodostuu helposti harha tekemisen helppoudesta.

Visuaalisesti ja teknisesti onnistuneita kuvia löytyi aineistosta lähes kaikkien lajien naisurheilijoista ainakin yksi kappale. Tämä on hyvä saavutus, kun otetaan huomioon, että kameroiden tekniikka ei tuolloin antanut samanlaisia mahdollisuuksia kuvaajalle kuin tänä päivänä. Näyttävimmät kuvat olivat voimistelijoista, uimareista, uimahyppääjistä, alppihiihtäjistä ja yleisurheilijoista. Kuvaajien kohteina olivat muun muassa vaikeat asennot. Telinevoimistelijoiden kuvista yli puolet oli sellaisia, joissa urheilijan pää oli lantion alapuolella tai tasolla. Visuaalisesti mielenkiintoisimpia kuvia yhdisti se, että suoritusta katsottiin jostain poikkeavasta perspektiivistä, suunnasta, johon suuri yleisö ei päässyt. Erikoisia kuvakulmia metsästäessään kuvaajat saattoivat häiritä niin urheilijoita kuin yleisöä.²⁸

Kuva 7. Alaviistosta otetussa kuvassa korostuvat pystylinjat.

Maire Österdhal kauniissa pituuslypysissä. Maire on yhä täysin ylivoimainen meillä lajissaan ja voitti toiseksi karsinnoissa tulleen Rajalan 38 sentillä. (SU-lehti 1-54-1952)

Naisurheilijan siviilisääty vaikutti siihen miten hänestä kirjoitettiin. Neidit saivat osakseen monipuolisinta arvostelua niin hyvässä kuin pahassa, olipa kyseessä suoritus tai ulkonäkö. Rouvien elämäntilanne herätti toimittajissa kysymyksiä, sillä yleinen oletus oli, että naimisiin mentyään (nais)urheilija lopettaa uransa. Urheilun ja kotitöiden yhdistämisen vaikeutta pohdittiin. Urheileva äiti oli puolestaan nostettu lähes pyhäksi olennoiksi. Hänen suoritukseensa, elämäntilanteeseensa ja äitiyteensä suhtauduttiin kunnioituksella, eikä kriittisiä kommentteja esitetty. Kotitöiden, lastenhoidon, harjoittelun ja mahdollisen työn yhdistämisen ongelmista ei kuvateksteissä mainittu sanallakaan.²⁹

Aktiiviset ja passiiviset subjektit

Tarkastelin naisurheilijoita kuvien subjektina eli historiallisina toimijoina, joilla oli tavoitteita ja myös keinoja saavuttaa niitä. Miltä naiset halusivat kuvissa näyttää ja miten he itsensä näyttivät pystyessään asiaan vaikuttamaan? Tarkasteltuani naisurheilijoita subjektin roolissa, totesin heidän käyttäytyvän valokuvissa kahdella eri tavalla, passiivisesti ja aktiivisesti. Passiivisiksi subjekteiksi nimitin naisia, jotka asettivat itsensä kuvissa soveliaisuuden muottiin. Heidän asentonsa, vaatetuksensa ja ilmeensä olivat vallitsevien hyvien tapojen mukaisia. Passiivisten subjektien käyttäytyminen muuttui hämmästyttävän vähän 25 vuoden aikana. He käyttäytyivät juuri niin kuin (suomalaisen) naisurheilijoiden odotettiin käyttäytyvän eli reippaasti, iloisesti, moitteettomasti, hillitysti ja siveästi. Urheilu oli passiivisille subjekteille keino tehdä sitä mistä he pitivät, viihtyä ystävien seurassa ja kenties jopa menestyä lajissaan ja päästä ulkomaille.³⁰ Lähes kaikki suomalaiset naisurheilijat kuuluivat tähän ryhmään.

Vuonna 1947 ilmestyneen *Suomalaista naiskauneutta* -kirjan mukaan suomalaisten kerrottiin ihailevan tervettä, ujoa ja luonnollista nuorta neitoa.³¹ Vuonna 1952 Miss Universumiksi valittiin Armi Kuusela. Hänen valttinaan kisassa kerrottiin olleen nuoruus, kauneus, luonnollisuus, Pohjolan vaaleus ja viehättävä, suomalaisen hillitty olemus. Hän ei lehdistön mukaan ollut nuoresta iästään huolimatta kikattelijä eikä diivailija. Suomalaisten ihastukseksi Armi oli ottanut vastaan tiedon voitosta suomalaisella tyyneydellä

hyppimättä, itkemättä tai huutamatta ilosta. Lisäksi Armilla uutisoitiin olevan hyvä moraal.³² Armi oli Suomessa erittäin suosittu ja hänellä oli suuri vaikutus nuoriin suomalaisnaisiin, mikä selittänee osaltaan naisurheilijoiden esiintymistapoja valokuvissa. Suomalaisten elokuvatähtien tuli puolestaan olla 1950-luvun Suomessa viattomia, vaatimattomia, herttaisia, herkkiä, reippaita, iloisia ja kauniita. Voimakasta meikkien käyttöä tai vaatteilla koreilua ei katsottu hyvällä.³³ Naisurheilijoiden passiivisuus valokuvissa ei siis yllätä, jos tarkastellaan sitä yhteiskuntaa, jossa he elivät.

Kuva 8. Siviilisäätö vaikutti siihen miten naisurheilijasta kirjoitettiin.

JUNIORI-IKÄINEN, herttainen Aulikki Väisänen on jäänyt pahasti Eevi Huttusen varjoon, vaikka onkin selvästi maamme toiseksi paras luistelijatar ja lisäksi lady, jolla on tulevaisuus edessään – ellei mene kohti monen naisurheilijan kohtaloa, avioliittoa.. (SU-lehti 7-12-1952)

Kuvat kuitenkin jättivät kertomatta mitä näiden passiivisten subjektien arjessa tapahtui. Kotioloissa naiset uivat vastavirtaan. Harjoitellessaan ja käyttäessään aikaansa yleisistä tavoista poiketen he haastoivat niin agraarisessa kuin kaupunkiyhteisössä normaalina pidetyt käyttäytymismallit. Kuhmolaisen posteljoonin Toini Huotarin uutisoitiin ajavan joka torstai mopedillaan kotoaan 60 km päähän Kuhmon keskustaani piirikunnallisiin yleisurheilukilpailuihin. Illaksi Toini ajeli takaisin rajavyöhykkeen tuntumassa sijainneeseen kotiinsa.³⁴

Lydia Wideman taas hiihti huurteisella sänkipellolla, kun ei päässyt lumileirille syksyllä 1951 ennen voitokkaita olympialaisia.³⁵ Marjatta Haran uutisoitiin uivan 50 km viikossa ja hiihtävän jonakin päivänä ”välipalaksi” 40 km. Tätä tuskin pidettiin 17-vuotiaan lukiolaisen normaalina käytöksenä Helsingissä vuonna 1969.³⁶ Menestyäkseen oli siis rikottava arjen rutiineja ja totuttuja käyttäytymistapoja. Kuvissa passiivisilta ja sovelialta vaikuttavat naiset olivat arjessaan kapinallisia. Urheilu muokkasi heidän ruumistaan vahvistamalla lihaksia, mutta urheilun avulla he myös lavensivat yleistä käsitystä siitä, mitä nainen voi ja saa vapaa-ajallaan tehdä. Tavallinen arki ja siihen yhdistetty vaativa harjoittelu³⁷ vaikuttivat osaltaan siihen, etteivät nämä naiset enää jaksaneet lähteä lehtikuvissa ”tempuillemaan”. Tavallisessa arjessa oli jo tarpeeksi rajoja rikottavaksi yhdelle urheilevalle naiselle.

Aktiiviset subjektit puolestaan rikkoivat rajoja käyttäytymisellään, vaatetuksellaan ja asennoillaan. Heistä otetuissa kuvissa oli muotia, flirttiä, säihkettä, seksiä, glamouria ja paheita. Näillä keinoilla he saivat näkyvyyttä,

Kuva 9. Aktiiviseen subjektiin on helppo liittää muoti, glamour, flirtti, raha ja suuren yleisön mielenkiinto.

WIMBLEDON tänään. Kuten viime kerralla kerroimme alkoi Wimbledonin tennisjuhla 'näissä merkeissä'. Niinpä ensimmäiset valokuvat sieltä eivät kerro mitään ihmeitä itse otteluista vaan ottelijoiden asuista. Tämä viehättävä neitonen, jenkkityttö Karol Fageros on pukeutunut säkkimodin mukaan tenniskentälläkään. Vuis' säkistä, onban tyttökin nätti, tuumii varmaan moni. Lisäsimme, että hän kuulema osaa pelatakin! (SU-lehti 12-52-1958)

yleisöä ja lopulta myös näytöksiä, elokuvarooleja ja taloudellista hyötyä. Aktiivisia subjekteja esiintyi eniten taitoluistelijoista, alppihiihtäjäistä ja tennispelaajista otetuissa kuvissa. Lähes kaikki kuvaston aktiiviset subjektit olivat ulkomaalaisia, ja heistä kirjoitettiin yleensä joko poikkeuksellisen ylistäviä tai negatiivisia lausuntoja.³⁸ Jos nämä naisurheilijat rikkoivat itse tietoisesti rajoja, rikkoivat rajoja myös heitä kuvaavat ja heistä kirjoittavat toimittajat. Järjestys oli kuitenkin selvä, ensin soveliaisuuden muotin rikkoi naisurheilija, sitten vasta toimittaja.³⁹

Kuva 10. Suomalaiset naisurheilijat alkoivat keimailla kameralle vasta 1960-luvulla.

Modernin naisvoimistelun Grand Prix 1968. (SU-lehti 6-20-1968)

Suomalaiset naisurheilijat omaksuivat hitaasti tällaiset käytöstavat. Vasta 1960-luvulla alkoivat ulkomailla kiertävät suomalaiset naisvoimistelijat flirtata ja keimailla kameralle. Heistä otettuihin kuviin ilmestyi uudenlaista rai-kasta iloisuutta, ennen näkemätöntä asennetta ja itseluottamusta. Suomessa tapahtui 1960-luvulla monia suuria muutoksia elinkeinorakenteessa, asuinpaikoissa, politiikassa, sukupuolten ja -polvien välisessä toimintakulttuurissa sekä mainonnassa.⁴⁰ Nämä muutokset ovat myös naisurheilijakuvien muu-

tosten taustalla. Naisilla oli lupa ja he uskalsivat ottaa itselleen enemmän tilaa myös urheilumaailmassa uusien lajien muodossa ja käyttäytymällä uudella, rohkeammalla tavalla myös urheilumediassa.

Aineistoni seuratuin aktiivinen subjekti oli norjalainen taitoluistelijä Sonja Henie. Huomiota herättänyt esiintymisasu, modernit ohjelmat, jääspektaakkelit, elokuvat, jämähäiset otteet taloudellisissa asioissa, miljoonaomaisuus ja osin ristiriitainen julkisuuskuva tekivät Heniestä yhden (nais)urheilun suurimman rajojen rikkojan.⁴¹ Hän oli aktiivinen subjekti, joka tarttui mahdollisuuksiinsa. Objektina oleminen oli hänelle keino päästä elämässä eteenpäin.

Kokonaisuutena tarkastellen näen lähes kaiken vuosina 1945–1969 SU-lehdessä naisurheilusta kirjoitetun ja kuvatun tukeneen naisurheilua. Ensisijaisesti naisurheilijoista poimittiin esiin suomalaiset menestyjät aivan kuten miestenkin puolella. Toimittajat toivat esiin naisten suorituksista ja ominaisuuksista ajassaan positiivisina pidettyjä piirteitä. Hallitut ja teknisesti onnistuneet suoritukset nostettiin ansaitusti julkisuuteen. Viesti suurelle yleisölle oli, että naisetkin pystyvät suoriutumaan vaativina pidetyistä suoritteista kiitettävästi. Tämä taas teki naisurheilusta yleisesti hyväksytympää. SU-lehti oli siis naisurheiluun positiivisesti suhtautuva julkaisu, vaikka se antoikin naisurheilulle lähinnä pikkusiskon roolin. Yleistäen voisi sanoa suomalaisten naisten koetelleen rajojaan enemmän kilpakentillä ja arjessa kuin lehtien palstoilla. Ulkomaalaiset pistivät ”ranttaliksi” myös kuvissa ja median edessä.

Viitteet

1. Rantala, Maria: Ruumis objektina ja subjektina. Naisurheilijoiden valokuvat Suomen Urheilulehdessä vuosina 1945–1969. Pro gradu –tutkielma. Suomen historia. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turun yliopisto. 2011. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201108312318>
2. Pesonen, Jenni: Aapisten kuvitukset perhesuhteiden ilmentäjinä 1950-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa *Kuvia analysoimaan. Kuvia-analyysin malleja ja sovelluksia*. Toim. Outi Järvi ja Merja Koskela. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 265. Kielitiede 44. Soveltava kielitiede. Vaasa 2005, 56; Seppänen, Janne: Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Vastapaino. Tampere 2005, 78.
3. Cahn, Susan K.: *Coming on Strong. Gender and sexuality in twentieth-century women's sport*. Harvard University Press. Cambridge 1995, 251; Duncan, Margaret Carlisle & Messner, Michael A.: *The Media Image of Sport and Gender*. MediaSport. Edited by Lawrence A. Wenner. Routledge. London 1998, 171-176; Hargreaves, Jennifer:

- Sporting Females. Critical issues in the history and sociology of women's sports. Routledge. London 1994, 193-197; Pirinen, Riitta: Urheileva Nainen lehtiteksteissä. Acta Universitatis Tamperensis 1138. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere 2006, 39; Suuronen, Jukka: Muuttunut urheilukulttuuri, muuttuneet urheilusivut. Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen urheilusivujen sisältö vuosina 1959 ja 1989. Journalistiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto 1995, 70-77; Markkula, Pirkko ja Valli, Tarja: Urheilevan naisen kuva sanomalehdessä – kuvanalyysi Ilta-Sanomien ja Turun Sanomien urheilusivuista. Liikuntasosiologian pro gradu –tutkielma. Liikuntasuunnittelun laitos. Jyväskylän yliopisto 1986, 42-45.
4. Rantala, Maria: Ruumis objektina ja subjektina. Naisurheilijoiden valokuvat Suomen Urheilulehdessä vuosina 1945–1969. Pro gradu –tutkielma. Suomen historia. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turun yliopisto. 2011. Liite 2. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201108312318>
 5. Arponen, Antti O: Satavuotias Suomen Urheilulehti. Teoksessa *Se toinen Paavo Nurmi – ja varjoon jääneet*. Toim. Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1997. Atena Kustanus Oy. Jyväskylä 1997, 175-178.
 6. SVUL:n vuosikertomukset 1945–1969. Luvuissa voi olla jonkin verran ilmaa jäsenmäärien ”korjailun” seurauksena. Harrastajat jakaantuivat suurin päirtein samalla tavalla myös TUL:ssa. Kts. Laine, Leena: Työväen urheiluliikkeen naiset. Otava. Helsinki 2000, Liite s.321, Kuvio 6. Rantala, Maria: Ruumis objektina ja subjektina. Naisurheilijoiden valokuvat Suomen Urheilulehdessä vuosina 1945–1969. Pro gradu –tutkielma. Suomen historia. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turun yliopisto. 2011. Kuvio 5. s. 47. ja Liite 4. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201108312318>
 7. Pirinen tiivistää naistutkimuksen esiin tuomia seikkoja. Kts lisää Pirinen, Riitta: Liikkuva nainen ja jähmeä mies. Sukupuolen rakentuminen painonnostosta ja Naisten Kymmistä kertovissa artikkeleissa. *Naistutkimus* 2/1998, 16-31. Tampereen tutkijanaiset. Tampere 1998, 27-31; Pänkäläinen, Seppo: Lyhyt johdatus suomalaisen urheilujournalismiin ja sen tutkimuksen historiaan. Teoksessa *Urheilu, historia ja julkisuus*. Toim. Anssi Halmesvirta ja Heikki Roiko-Jokela. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1998. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä 1998, 48-49.
 8. Vuoden 2009 vuosikerrassa naisurheilijakuvien osuus 9 % ja vuoden 2010 vuosikerrassa 5 %.
 9. Rantala, Maria: Ruumis objektina ja subjektina. Naisurheilijoiden valokuvat Suomen Urheilulehdessä vuosina 1945–1969. Pro gradu –tutkielma. Suomen historia. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turun yliopisto. 2011. Liite 3.
 10. Laine, Leena: Naishiihdon pitkä matka olympialajiksi. Teoksessa *Lajien synty*. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001-2002. Toim. Heikki Roiko-Jokela ja Esa Sironen. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä 2002, 122-123; Naula, Tiina: ”Nopeuden ja kauneuden symbioosi” – urheilujournalismin naiskuva kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä, tutkimuskohteena yleisurheilun MM-kilpailut 1993. Pro gradu – tutkielma. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto 1994, 42-44.
 11. Esim. SU-lehden etusivu 19-1952.
 12. Olen käyttänyt lajien sopivuuden määrittelyssä hyväkseni Eleanor Methenyn tutkimusta vuodelta 1965. Hän oli yksi ensimmäisiä, joka tutki mihin lajeihin naisten olisi olympialaisissa sopivaa osallistua. Methenyn tutkimus on vuodelta 1965 ja antaa siten pätevän aikalaisnäkökulman käsillä olevaan tutkimukseen. Sukupuolen lisäksi hän

- nosti esiin yhteiskunnallisen aseman merkityksen määriteltäessä naisille sopia urheilulajeja. Methenyn tutkimus on ollut ilmeisen hyvä, sillä myöhempi tutkimus ei sitä ole pystynyt kumoamaan, korkeintaan hieman täydentämään. Lajien sukupuolispesifisyydestä lisää mm. Metheny, Eleanor: Connotations of Movement in Sport and Dance: A Collection of Speeches About Sport and Dance as Significant Forms of Human Behavior. Brown Company Publishers. Dubuque 1965, 48-52; Pirinen, Riitta: Liikkuva nainen ja jähmeä mies. Sukupuolen rakentuminen painonnostosta ja Naisten Kypmistä kertovissa artikkeleissa. *Naistutkimus* 2/1998, 16-31. Tampereen tutkijanaiset. Tampere 1998, 17-18.
13. Esim. SU-lehti 5-86-1961; 2-19-1961; 6-10-1969.
 14. Käsitteksi TUL:n naisvoimistelijoista perustan Leena Laineen teokseen *Työväen Urheiluliikkeen naiset* sekä joihinkin SU-lehden artikkeleihin esim. Helsingin olympialaisten aikaan.
 15. Laine, Leena: Urheilu valtaa mielet. Teoksessa *Suomi uskoii urheiluun*. Suomen urheilu ja liikunnan historia. Toim. Teijo Pyykkönen. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 131. VAPK-kustannus. Helsinki 1992, 202-203; Kinnunen, Tiina: Kiitetyt ja parjatut. Lotat sotien jälkeen. Otava. Helsinki. 2006b, 35 ja 184. Lotta Svärd –järjestön lakauttaminen marraskuussa 1944 koski n. 240 000 lottaa. Tämän jälkeen he toimivat mm. Martoissa, maatalousnaisissa, seurakuntatyössä ja Punaisessa Ristissä.
 16. Laine, Leena: Työväen urheiluliikkeen naiset. Otava. Helsinki 2000, 99.
 17. Kinnunen, Tiina: “Muista menneiden sukupolvien työ”. Lupaus-elokuva lottahistorian kuvauksena. Teoksessa *Ihminen sodassa*. Suomalaisen kokemuksia talvi- ja jatkosodasta. Toim. Tiina Kinnunen ja Ville Kivimäki. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä. 2006a, 321.
 18. Kinnunen, Tiina: Kiitetyt ja parjatut. Lotat sotien jälkeen. Otava. Helsinki. 2006b, 149.
 19. Kari, Jaana: Naiseuden kuperkeikka. Lydia Widemanin ja Siiri Rantasen kokemuksia 1950-luvun naisurheilusta. Liikunta pedagogiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2000, 51. Jyväskylän yliopiston kirjaston elektroninen aineisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2000844434>
 20. Pirinen, Riitta: Urheileva Nainen lehtiteksteissä. Acta Universitatis Tamperensis 1138. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere 2006, 50-52.
 21. Laine, Leena: Työväen urheiluliikkeen naiset. Otava. Helsinki 2000, 223-228; Sarje, Aino: Voimisteleva nainen Suomen kansakunnan symbolina. Tutkimusartikkeli. *Liikunta & Tiede* 46. 6 / 2009, 43-47; Kari, Jaana: Naiseuden kuperkeikka. Lydia Widemanin ja Siiri Rantasen kokemuksia 1950-luvun naisurheilusta. Liikunta pedagogiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2000, 48. Jyväskylän yliopiston kirjaston elektroninen aineisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2000844434>
 22. SU-lehti 3-69-1960, kursivoinnit kirjoittajan.
 23. Isopahkala, Lotta: Latu auki! Kahden huippuhihtäjättären kokemuksia naishiihdosta ja naisurheilusta 1950- ja 1970-luvuilla. Liikunta pedagogiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto, 2000, 51-52. Jyväskylän yliopiston elektroninen aineisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2000853113>
 24. Kontula, Osmo ja Kosonen, Kati: Seksiä lehtien sivuilla. Painatuskeskus Oy. Helsinki 1994, 170.
 25. Tutkimukseen kuuluivat myös *Helsingin Sanomat*, *Apu*, *Me Naiset* ja *Kotiliesi*. Jallun painos oli suurimmillaan n. 200 000 kappaletta vuonna 1961 ja se oli Suomen johtava seksi-

- lehti vielä 1970-luvulla. Kontula, Osmo ja Kosonen, Kati: Seksiä lehtien sivuilla. Painatuskeskus Oy. Helsinki 1994, 168-179.
26. Esim. SU-lehti 3-57-1956 ja 6-24-1960.
 27. SU-lehti 2-57-1953.
 28. Esim. SU-lehti, 16-52-1966; 10-29-1956; 3-65-1960; 1-7-1957 ja 1-7-1947.
 29. SU-lehti 8-94-1958; 7-45-1966; 12-91-1961; 5-95-1956; 4-68-1959; 2-25-1966; 6-77-1963 ja 4-53-1956.
 30. Esim. SU-lehti 1-82-1962; 8-18-1965; 9-16-1961 ja 14-9-1969.
 31. Suomalaista naiskauneutta. Viljanteen kirjakauppa ja kustannusliike. Helsinki 1947, 7-8.
 32. Kataja, Johanna: Suomalaisen naiskauneuden riemuvoitto. Kauneuskuningatar Armi Kuuselan myytti 1952-1955. Pro gradu – tutkielma. Suomen historia. Turun yliopisto. 2003; 20, 29, 33 ja 42.
 33. Ollila, Anne: Suomalaisen elokuvan naiskuva 1950-luvulla. *Naistutkimusmonisteita* 2:1986. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Helsinki 1986, 40-41 ja 77-78.
 34. SU-lehti 2-6-1962. Vuonna 1961 Huotari sijoittui SM-kilpailuissa 3. tyttöjen 100 metrin juoksussa.
 35. Kari, Jaana: Naiseuden kuperkeikka. Lydia Widemanin ja Siiri Rantasen kokemuksia 1950-luvun naisurheilusta. Liikunta pedagogiikan pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2000, 44. Jyväskylän yliopiston kirjaston elektroninen aineisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2000844434> Wideman voitti kultaa Oslos olympialaisissa 10 km hiihdossa vuonna 1952.
 36. SU-lehti 14-9-1969. Kesällä 1969 Hara kauhoi Euroopan ennätyksen 800 metrin vapaauintissa.
 37. Kts. lisää urheillevien suomalaisnaisten arjesta esim. Kari, Jaana: Naiseuden kuperkeikka. Lydia Widemanin ja Siiri Rantasen kokemuksia 1950-luvun naisurheilusta. Liikunta pedagogiikan pro gradu – tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2000, 43–46 ja 65–66. Jyväskylän yliopiston kirjaston elektroninen aineisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2000844434>
 38. Esim. SU-lehti 8-21-1946; 1-94-1951; 27-50-1969; 2-7-1966; 1-62-1958; 6-10-1948 ja 1-31-1952.
 39. Samantyyppiseen marssijärjestykseen on päädytty muissa tutkimuksissa, jotka käsittelevät 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun urheilumediaa. Kts. esim. Mäkelä, Annu: Kauneuden korostusta vai urheilun arvostusta? Tutkimus naisyleisurheilun uutisoinnista Helsingin Sanomissa vuosien 1983 ja 2005 MM-kilpailujen yhteydessä. Liikunta pedagogiikan pro gradu – tutkielma, liikuntatieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto, 2006, 73. Jyväskylän yliopiston kirjaston elektroninen aineisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2006362> Pfister, Gertrud: Kaupan paljasta pintaa – Anna Kournikova ja urheilu tavarana. Suom. Esa Sironen. Teoksessa *Kynäniekkoja, kivimyrkkejä, mäkimatteja*. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2003. Atena-Kustannus Oy. Jyväskylä 2003, 159-161.
 40. Julkunen, Raija: Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa *Naisten hyvinvointivaltio*. Toim. Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin. Vastapaino. Tampere. 1994; 186 ja 198.
 41. Joitakin aikalaisten ajatuksia Sonja Heniestä: SU-lehti 27-50-1969; 1-74-1953; 27-50-1969 ja 1-27-1952.